

JAPONYA'DA OSMANLI TARİHİ ARAŞTIRMALARI

Yoichi Takamatsu

Japonya'da XIX. yüzyılın ikinci yarısında Batılılaşma ve modernleşme hareketleriyle başlayan ilmi tarih araştırmaları, üniversitelerde Batı Tarihi, Doğu Tarihi ve Japon Tarihi olmak üzere üç branşa ayrılmıştır. Çin kaynaklarına dayanan Kuzey ve Orta Asya tarihleriyle ilgili Türkoloji çalışmaları, Doğu tarihi bölümünde "Çin Etrafındaki Milletler" tarihinin bir kısmı olarak yapılmıştır. Öte yandan Osmanlı Tarihi ise "Şark Meselesi" çerçevesinde çağdaş Batı tarihinin bir parçası olarak araştırılmıştır. Bu dönemde Çince klasik literatür ve Çin filolojisi metodolojisini ciddiye alan Japon tarihçileri şarkiyat alanında dünya çapında başarılı olmuşlardır. Ancak Batı tarihi sahasında, bazı istisnalar hariç, Japon tarihçilerin başta Almanya'daki bazı araştırmalar olmak üzere Avrupa'daki araştırmaları tanıtmakla beraber kendilerinin pek fazla özgün çalışma yapmadıklarını söylemek gerekir. Bu duruma paralel olarak, Japonya'da 1940'lara kadar Çince ve Eski Türkçe kaynaklardan istifade eden ve günümüze dek değerini kaybetmeyen bazı Türkoloji çalışmaları ortaya konmuşken, birinci el kaynaklardan Osmanlı tarihi araştırmaları çok az sayıda yapılmıştır.

Japonya'da akademik faaliyetler İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yeniden düzenlenmiş ve bu süreçte akademik Osmanlı tarihi araştırmaları 1950'lerde Doğu tarihinin içinde görünmeye başlamıştır. Dönemin önemli tarihçileri arasında Fujio Mitsuhashi (1999-2000?), Akira Haneda (1910-1989) ve Masao Mori (1921-1996) gibi isimlerden söz edilmelidir. Bu tarihçilerin temelde Çin filolojisini benimseyen ve Japon şarkiyat geleneğine bağlı bir akımın içinde yer aldıklarını söyleyebiliriz.

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Xinjiang'daki Müslümanlar üzerine çalışmış olan Mitsuhashi, Osmanlıca literatürden ilk defa istifade ederek çok sayıda makale ve kitap yazmıştır. Bu çalışmalarıyla da Japonya'da Osmanlı tarihçiliğinin gerçek anlamda öncüsü olmuştur. Orta Asya tarihi uzmanı olan ve Kyoto Üniversitesi'nde öğrenciler yetiştiren Haneda da Osmanlı tarihi değerlendirmesi, Memlûkler-Kapıkulları karşılaştırması ve Çin-Osmanlı ilişkileri konusunda önemli makaleler yazmıştır.

Alandaki bir başka önemli araştırmacı ise Mori'dir. Gökürk tarihi uzmanı olduğu halde Mori, Türkoloji'nin geniş alanlarında ilgi ve bilgi sahibiydi. Eskiçağ Türk tarihiyle ilgili önemli çalışmalarının yanı sıra, başta Tanzimat ve Namık Kemal olmak üzere Osmanlı tarihi konusunda birçok makale yazmıştır. Tokyo Üniversitesi Doğu Tarihi Bölümü'nde çok sayıda öğrenci yetiştiren Mori, İstanbul ve Ankara Üniversiteleri'nde misafir hoca olarak Türk öğrencilere de ders vermiştir. Nasreddin Hoca ve Aziz Nesin'in hikayelerini Japoncaya çevirmiş, Tokyo'da Toyo Bunko'da (Şarkiyat Kütüphanesi) zengin bir Türkçe kitap koleksiyonunun kurulmasına da emek harcamıştır.

1960'larda Türk hükümeti'nin Japon öğrencilere burslu olarak Türkiye'de araştırma yapma fırsatını sağlamasından sonra Japonya'da Osmanlı tarihçiliği canlanmıştır. Genç yaşta Türkiye'de uzun süre çalışma fırsatını yakalayan yeni kuşak Japon Osmanlı tarihçilerinden Yuzo Nagata (d.1939) ve Tadashi Suzuki (d.1947) bu araştırmacılar arasındadırlar. Mitsunashi'nin öğrencisi olan Nagata, ilk burslu Japon öğrenci olarak İstanbul Üniversitesi'nde doktora yapmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde belgeleri inceleyerek *Muhsin-zâde Mehmed Pařa ve Ayânlık Müessesesi* adlı tezini kaleme aldıktan sonra ayanlar, özellikle Karaosmanođlularla ilgili Türkçe, İngilizce, Japonca kitaplar yayımlamıştır. Nagata'nın Japonya'da Osmanlı tarihçiliğini ve Osmanlı arşivini tanıtmalarının önemi ne kadar vurgulansa azdır. 1970lerin başından 2009 yılındaki emekliliğine kadar Nagata'dan sonraki nesil tarihçiler çok şey öğrendikleri halde resmî olarak yetişdirdiği öğrencilerin sayısı sınırlı olmuştur.

Kendisi hukuk bölümü mezunu olmasına rağmen Mori'den ders alıp Tokyo Üniversitesi'nde Osmanlı prosopografi tarihi üzerine doktora yapan Suzuki de Türkiye'ye gelen ilk burslu Japon öğrencilerindendir. Suzuki 70li yıllarda İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Prof. Dr. Tayyip Gökbilgin'in derslerine katılmış ve kütüphanelerde tarih alanındaki el yazması eserleri incelemiştir. Ayrıca Suzuki sahaflardan kitap toplayarak son derecede zengin bir şahsi koleksiyon sahibi olmuştur. Tokyo Üniversitesi Şark Kültürü Araştırmaları Enstitüsü'nde çalışmaya başladığı dönemden itibaren de bilgi birikimini Osmanlı tarihi çalışmak isteyen herkesle esirgmeden paylaşmıştır. Suzuki Osmanlı elit sınıfı üzerine araştırmalarını karşılaştırmalı dünya medeniyet tarihi çerçevesinde yürütürken bir yandan da 90larda Osmanlı tarihiyle ilgili popüler kitapları kaleme almaya başlamış ve bu yıllardan itibaren Japon okuyucuların Osmanlılar'a karşı ilgisi iyice artmıştır.

Özellikle kendisinin 1992 yılında Tokyo Üniversitesi'nde Doğu tarihi lisansüstü öğrencilerine ders vermeye ve tez danışmanı olmaya başlaması Japonya'da Osmanlı

tarihçilerinin yetiştirilmesi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Ayrıca kendi müessesesinin kütüphanesini, başta Müteferrika baskısının tüm koleksiyonu olmak üzere, Osmanlı tarihiyle ilgili kaynak kitaplarla ve Türkçe akademik dergilerle zenginleştirmek için çok emek sarf etmiştir. Tokyo Üniversitesi'nin o tarihten başlayarak yirmi yıl boyunca Japonya'da Osmanlı tarihi araştırmalarının merkezi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu süre zarfında Tokyo Üniversitesi'nde Osmanlı tarihi ile ilgili, Suzuki'nin jüri üyeliğini yaptığı on beşten fazla doktora tezi hazırlanmıştır. Avrupa ülkelerine göre çok kısa bir geçmişi olup son altmış yılda ancak oturmuş olan Japonya'da Osmanlı tarihi araştırmalarının kısa bir süre içinde bu kadar yüksek seviyeye çıkmış olmasında şüphesiz ki Suzuki'nin büyük katkısı olmuştur.

2012 tarihinde üniversiteden emekli olduktan sonra Türk Tarih Kurumu şeref üyesi ve Tokyo'daki Yunus Emre Enstitüsü danışmanı olan Suzuki, yılda bir kere Osmanlı araştırmaları toplantısı düzenleyerek gençleri yönlendirmeye devam etmektedir. Ayrıca *Osmanlı Araştırmaları* dergisinin bu sayısında yer alan makale yazarlarının çoğu Suzuki'nin eski doktora öğrencileridir.

Bu sayıdaki makalelerin yazarlarından olan Yashuhisa Shimizu ve Yoichi Takamatsu 1964 doğumludur. İkisi de 90lı yıllarda doktora tezlerini yazmak amacıyla Türkiye'de üç seneden fazla araştırma yapma fırsatı bulmuşlardır. Bu yıllarda Japonya'da 1960 ve sonrası doğumlu Osmanlı tarihçileri kuşağı için doktora sırasında Japon veya Türk hükümetlerinden burs alarak Türkiye'de arşiv ve kütüphane çalışması yapmaları şart olmuştur. Buna paralel olarak bu dönem Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde araştırmacılara daha fazla kolaylık sağlandığı zamanlardır. Dolayısıyla bu ve sonraki kuşaklar Osmanlı Arşivi'nin belirli bir tasnifini incelemekle kalmayıp çok çeşitli belgelerden yararlanabilmeye başlamışlardır. Şimdi bu arşivde çalışan yabancı araştırmacılar arasında sayıca en kalabalık grubun Japon araştırmacılar olduğuna dikkat çekmek gerekiyor.

Ankara Üniversitesi'nde Prof. Dr. Özer Ergenç'in yanında kalarak Osmanlı maliye tarihi üzerine çalışmış olan Yasuhisa Shimizu, özellikle XVI. ve XVII. yüzyılda Osmanlı maliye teşkilatı ve mukataa sistemiyle ilgili makaleler yayımlamıştır. 2012 tarihinden itibaren yine Türkiye'de kalma fırsatını bularak Osmanlı Arşivi'ndeki maliye defterlerini incelemeye devam eden Shimizu, makalesinde Halep defterdarlığının XVI. yüzyılın ikinci yarısındaki durumu üzerinde durmuştur.

İstanbul Üniversitesi Arşivcilik Bölümünde Prof. Dr. Mehmet İpşirli'nin derslerine katılıp Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'nun *Osmanlı Belgelerinin Dili* kitabını Japonya'da tanıtan Yoichi Takamatsu, Osmanlı diplomatiği ve bürokrasisi

ile Osmanlı arşivcilik ve kütüphaneciliği üzerine çalışmaktadır. On yıldır yılda bir kere Osmanlı belgeleri seminerini düzenleyerek gençleri Osmanlı diplomatiğiyle tanıştırmaya çalışan Takamatsu, makalesinde belgelerde padişahların kendi el yazısı olan hatt-ı hümayunların kesilmesini Osmanlı bürokratik sistemi içinde değerlendirmektedir.

90lı yılların ortasından itibaren Japonya'da yurtdışı araştırmaları için özel burs imkânları arttıkça genç kuşakların Türkiye'de araştırma yapma imkanları da artmıştır. Dolayısıyla da burada özellikle 70li yıllarda doğmuş olan Japon Osmanlı araştırmacıları ön plana çıkmaktadır. Bu kuşak Osmanlı tarihçilerini temsil eden Jun Akiba (d. 1970) araştırmalarını Osmanlı hukuk ve eğitim tarihi üzerine yapmaktadır. Yıllardır XVIII. ve XIX. yüzyılda Osmanlı ilmiye mensuplarına odaklanarak çalışan Akiba buradaki makalesinde de yine bu konu üzerinde durmaktadır. Akiba Tanzimat reformları ile imparatorluğun geniş bir coğrafyasında yeni Nizamiye Mahkemeleri kurulsa da bu mahkemelerde yine geleneksel ulema sınıfındakilerin görevlendirildiklerini ileri sürmektedir.

Kumiko Saito (d.1971), Osmanlı döneminde Güney-Doğu Anadolu'nun idari ve sosyal tarihi üzerine çalışmaktadır. Uzun zamandır Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki defterlerden faydalanarak XVI. ve XVII. yüzyılda Osmanlı Güney-Doğu vilayetlerinde sancaklar, yurtluk-ocaklık ve tımar sistemleri üzerine titizlikle araştırmalar yapan Saito, makalesinde dönemin oradaki idari sisteminde tımar adında aslında birkaç farklı uygulamanın bulunduğunu belirtmektedir.

Hiroyuki Ogasawara (d.1974) hem klasik dönem hem de II. Abdülhamid devri ve sonrası Osmanlı tarih yazımı ile ilgilenmektedir. Ogasawara, XV. ve XVI. yüzyıllarda kaleme alınan tarih eserlerinde Osmanlı hanedanının atalar soykütüğü ve onlara ilişkin söylemler konusunda doktora yapmıştır. Son dönemde İmparatorluğun son yıllarından Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar ortaya çıkan tarih anlayışları üzerine çalışmaktadır. Buradaki makalesinde XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı tarihlerinde birer simge olarak Moğollar ve Cengiz Han simgeleri üzerinde durmaktadır.

Genç Japon Osmanlı tarihçilerinin daha çok Tanzimat devri ve sonrası üzerine çalışmaları dikkat çekicidir. Bunlardan Kiyohiko Hasebe (d.1975), XIX. yüzyılda Osmanlı eğitim tarihi üzerine çalışmaktadır. Dünya eğitim tarihinin bir parçası olarak Osmanlı eğitim sisteminin modernleşmesini araştıran Hasebe, Osmanlı eğitim tarihinin dönüm noktası sayılan Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi'nin Şura-yı Devlet Maarif Dairesi'nde kim tarafından nasıl bir biçimde hazırlandığını incelemektedir.

Shin Sasaki (d.1976), başta Yeni Osmanlılar olmak üzere Osmanlı aydınlarının düşünce hareketlerini Osmanlı basını bağlamında çalışmaktadır. Osmanlılarda anayasacılığın doğuşu üzerine doktora tezini yayımlayan Sasaki, makalesinde XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı basınında iane faaliyetleriyle ilgili söylem ve kampanyaları ele alarak bunların “yardım ve refahın karmaşık dinamizmi” içinde nasıl ortaya çıktığına bakmaktadır.

Yoshinobu Fujinami (d.1978), hem Türkçe hem de Yunanca gazetelerden faydalanarak İkinci Meşrutiyet dönemindeki siyasal söylemler üzerine hacimli bir Japonca kitap yayımlamıştır. Bu çalışmasında ise bu fikirleri yalnız Türk tarihi çerçevesinde araştırmakla kalmayarak daha geniş bir dünya tarihi ekseninden bakmıştır. Fujinami, makalesinde Arap milliyetçisi olarak tanınan milletvekili Abdülhamit Zehravi'nin dönemin diğer Osmanlı aydınlarıyla benzeşen siyasi fikirlerinin izini sürmektedir.

Doğu tarihi araştırmalarının geleneğine bağlı olan günümüz Japonya'daki Osmanlı tarihi araştırmaları, derginin bu sayısında yayımlanan makalelerden de anlaşıldığı gibi sosyal bilimler teorilerinden ziyade birinci kaynaklara önem vererek ayrıntılı verilerden beslenme ve olgulara dayalı olma niteliği taşımaktadır. Batı'daki oryantalist bakış açısından uzak duran Japon araştırmacıların dünya tarihinde büyük bir medeniyet kuran Osmanlıları daha objektif yaklaşımlarla inceleyebilmelerine inanmaktayız.

Ord. Prof. Suzuki'nin 2012 tarihinde emekliliğinden sonra Tokyo Üniversitesi Japonya'da Osmanlı tarihi araştırmalarında merkezi statüsünü kaybetse de onun yetiştirdiği yeni kuşak Osmanlı tarihçileri 2000'li yılların sonlarından itibaren üniversitelerde kadrolu öğretim üyesi olmuşlardır. Bu da sonuç olarak başka genç Osmanlı tarihçileri yetiştirme imkânı sağlamıştır. Bugünlerde Japonya'da Osmanlı tarihçilerinin kadrolu olduğu üniversitelerin sayısı on beşi aşmış durumdadır (Aichi-gakuin, Chiba, Doshisha, Kansai, Keio, Kyoto, Kyushu, Meiji, Momoyama-gakuin, Nagoya-gakuin, Osaka Şehir, Seikei, Tohoku, Tokyo, Tokyo Yabancı Diller, Toyo, Tsudajuku, Waseda Üniversiteleri). Ayrıca bu üniversitelerin kütüphanelerinde Osmanlı tarihiyle ilgili literatür de eskisine göre çok daha artmıştır. Japonya'da Osmanlı Araştırmaları'nın seviyesini koruyabilmek hatta ileriye taşıyabilmek için bu alanda uluslararası işbirliği imkanları üzerine düşünmek her halükarda yararlı olacaktır.

Bütün bu yetişmiş akademisyen, kütüphane birikimi ve üniversitelerde ayrılan kaynağa rağmen son yıllarda Japon ekonomisinin zayıflaması, genç nüfusun azalması ve sosyal bilimler dallarında lisansüstü öğrencilerinin azalmasına paralel

olarak Japon üniversitelerinde Osmanlı tarihine ilgi eskisine göre daha azalmıştır. Bundan sonraki genç kuşakları yetiştirerek Japonya'da altmış yıldan uzun zamandır oturmuş olan Osmanlı tarihi araştırmalarını devam ettirmek bizim kuşağımızın üstlenmesi gereken önemli bir görevdir.

Dergiye sunduğumuz makalelerle Japonya'daki Osmanlı tarihi araştırmalarının bugünkü durumu hakkında okuyuculara biraz olsun fikir verebiliyorsak candan memnuniyet duyarız.

Japonya'da üniversitelerde kadrolu olan Osmanlı araştırmacıları listesi

<i>Aichi Gakuin Üniversitesi</i>	<u>Masako MATSUI</u>
The University of Tokyo	<u>Jun AKIBA</u>
<i>Doshisha Üniversitesi</i>	<u>Yutaka HORII</u>
Kansai Üniversitesi	Hideki SHINTANI (Kyoto), <u>Kazuaki SAWAI</u>
<i>Keio Üniversitesi</i>	Ken'ichi FUJIKI (<i>Keio</i>)
Kyoto Üniversitesi	Kozo İTANİ (Kyoto)
Kyushu Üniversitesi	<u>Hiroyuki OGASAWARA</u>
<i>Meiji Üniversitesi</i>	Hikari EGAWA (Ochanomizu)
Momoya-gakuin Üniversitesi	Koji IMAMATSU (Osaka Şehir)
Nagoya-gakuin Üniversitesi	Tatsuya YOSHIDA (<i>Meiji</i>)
Osaka Şehir Üniversitesi	<u>Masayuki UENO</u>
<i>Seikei Üniversitesi</i>	<u>Shin SASAKI</u>
Tohoku Üniversitesi	Tomoki OKAWARA (<i>Keio</i>)
Tokyo Üniversitesi	<u>Akitsu MAYUZUMİ</u>
Tokyo Yabancı Dilleri Üniversitesi	Kayoko HAYASHI (Tokyo), Hidemitsu KUROKI (Tokyo), <u>Yoichi TAKAMATSU</u>
<i>Tsudajuku Üniversitesi</i>	<u>Yoshinobu FUJINAMI</u>
<i>Waseda Üniversitesi</i>	Kaori KOMATSU (Tokyo)

italik: özel üniversiteler

alt çizgili: Tadashi SUZUKI Hoca'nın öğrencileri

Bunlardan Yuzo NAGATA Hoca'nın resmi olarak yetiştirdiği tek öğrenci YOSHIDA'dır.